

Statsvetenskapliga förbundet

Förbundsredaktör: Katarina Roos

Förbundets årsmöte i Malmö och utvärdering av statsvetenskaplig forskning i Norge

Temat för förbundssidorna i statsvetenskaplig tidskrift denna gång är utvärdering av forskning. Men först en kort återblick på första veckan i oktober 2018 och Statsvetenskapliga förbundets årsmöte. Vård för arrangemanget denna gång var kollegorna vid Institutionen för globala politiska studier, Malmö universitet, vilket var extra roligt eftersom man blev universitet och firade tjugo år som lärosäte 2018. Temat var "What's political in political science?" Konferensen öppnades av rektor Kerstin Tham, som höll ett kort välkomstanförande. Professor Carol Lee Bacchi höll därefter en välbesökt presentation med titeln "*Problem solving*" as a governing knowledge: Whose "truth"? Which reality? Presentationen byggde på professor Bacchis arbete med sin "What's the problem represented to be?"-approach. Det var ett mycket inspirerande och intellektuellt utmanande föredrag, vilket också återspeglades i de många frågor och kommentarer från publiken som avslutade programpunkten.

I de sju arbetsgrupperna¹ varierade antalet papper från sex till arton. I några arbetsgrupper var arbetsspråket engelska, då ett antal internationella forskare deltog. Under torsdagen hölls ett intressant rundabords-samtal på temat "Årets svenska valresultat – hur hamnade vi här och vad får det för följder?" Deltagare i samtalet var Heidi Avellan, politisk chefredaktör på Sydsvenskan, Karin

Stjernfeldt Jammeh, kommunstyrelseordförande Malmö Stad samt våra kollegor Henrik Ekengren Oscarsson (GU), Anders Hellström (MAU) och Malena Rosén Sundström (LU).

I sedvanlig ordning hölls årsmötesförhandlingar för Statsvetenskapliga förbundet. Jan Olsson omvaldes som ordförande, liksom Monika Berg som sekreterare/kassör. En tredjedel av styrelsens ledamöter är nya medan resterande ledamöter omvaldes. Vårdar för årsmötet 2019 är våra kollegor vid Linköpings universitet. Årsmötesprotokollet finns i sin helhet på SWEPSAs hemsida.

I anslutning till årsmötet anordnades en aktivitet med tjänstemän vid Malmö Stad, kallad "Vart är dagens offentliga sektor på väg?" Bengt Jacobsson (Förvaltningsakademien, SH), Göran Sundström (SU), Linda Nyberg (LU) och Patrik Hall (MAU) höll korta föredrag om aktuell forskning, och arrangemanget avslutades med en panel. Aktiviteten var mycket välbesökt – ungefär hundra tjänstemän från Malmö Stad deltog – och också mycket uppskattad.

Den nya förbundsstyrelsen hade sitt första möte i december och fattade då bland annat beslut om förbundets pris för bästa uppsats av yngre forskare. Priset gick till uppsatsen "Moral economies and digital frontlines: an ethnographic study of stigma at the gates of the welfare state" författad av Jannick Schou och Anna Svejgaard Pors. Den ventilerades i arbetsgruppen för offentlig förvaltning. Två andra priser kan också nämnas i

1 1) Environmental politics; 2) EU, European Politics and International Relations; 3) Gender politics and theory and Power and Meaning-making beyond the State; 4) Migration and human rights; 5) Political Behaviour and parties; 6) Political theory, political ideologies and political language; och 7) Public Administration. Den planerade gruppen för Urban politics blev inställd.

sammanhanget. Dels förbundets pris för bästa artikel i Statsvetenskaplig tidskrift 2017, som den då avgående styrelsen fattade beslut om vid sitt sista möte i september. Det tilldelades Li Bennich-Björkman för uppsatsen ”Samhällsvetenskaplig forskning. Söndrade vi falla?” (nummer 2) och Ulf Zander för uppsatsen ”Minnen av ett inbördeskrig. Jubileer och monument i Gettysburg 1863–2017” (nummer 4). Dels förbundets pris för bästa bok om svensk politik, som tilldelades ”Samverkan och strid i den parlamentariska demokratin” av Johannes Lindvall, Hanna Bäck, Carl Dahlström, Elin Naurin och Jan Teorell. Samtliga prismotiveringar samt fullständiga referenser finns på SWEPSAs hemsida.

UTVÄRDERING AV FORSKNING – EXEMPLET SAMEVAL² I NORGE

I kvalitetsmätningarnas tidevarv är utvärdering av offentlig verksamhet ett ständigt aktuellt tema. Nationella utvärderingar av högre utbildning har vi vant oss vid medan forskningskvaliteten anses ha säkrats inom ramen för lärosätenas befintliga granskningsystem och genom förfarandet med peer review. Både Universitetskanslersämbetet och Vetenskapsrådet har emellertid nyligen arbetat med regeringsuppdrag, som handlar om att utveckla uppföljningen av svensk forskning. I Norge har forskningsrådet ansvarat för genomförandet av två stora nationella utvärderingar, en av humanistisk forskning 2016/2017 och en av samhällsvetenskaplig forskning 2017/2018. I detta nummer får vi en inblick i den senare. Professor Katarina

Eckerberg, verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet, ledde arbetet i den panel som utvärderade statsvetenskap och var även ordförande i utvärderingens huvudkommitté. Jag träffade Eckerberg för ett samtal³ kring hennes erfarenheter och kommer att återge några av dem lite längre fram i texten. Först en kort bakgrundsbeskrivning.

SAMEVAL – UTVÄRDERINGENS SYFTE, UPPDRAG OCH ORGANISERING

Kunnskapsdepartementet gav Norges forskningsråd i uppdrag att utvärdera tillståndet i norsk samhällsvetenskaplig forskning. Syftet med utvärderingen var ”... to review the state-of-the-art of research in the social sciences in Norway ...” (Norges forskningsråd 2018b). Den forskning som åsyftades var den som bedrivs vid universitet, högskolor och forskningsinstitut. Utvärderingsobjektet var samhällsvetenskaplig forskning som *forskningsområde*.⁴ Alla institutioner (fakultet vid universitet/högskola samt forskningsinstitut) som bedriver samhällsvetenskaplig forskning i sin verksamhet erbjöds att delta (Norges forskningsråd 2018c). I Norge bedrivs en stor del av den samhällsvetenskapliga forskningen vid forskningsinstitut, vilket bidrar till ett diversifierat institutionellt landskap. Utvärderingen organiserades utifrån sex områdesutvärderingar⁵ motsvarande lika många samhällsvetenskapliga discipliner. För varje område utsågs en panel av internationella experter, vars uppdrag var att utvärdera det *disciplinära forskningsområdet inom institutionerna*. Även *forskargrupper*⁶ inom institutionerna gavs

2 Norges forskningsråd: Evaluering av samfunnsvitenskapelig forskning i Norge 2018, www.forskningsradet.no

3 Jag vill framföra ett varmt tack till Katarina Eckerberg för att du tog dig tid att berätta och svara på mina frågor. Tack också till medlemmarna i redaktionsrådet för statsvetenskaplig tidskrift. Det var vid mötet som ägde rum i anslutning till förbundets årsmöte som detta tema kom på tal.

4 Det begrepp som används i utvärderingen är research area (Norges forskningsråd 2018a, s 9).

5 Panel 1) Geografi, Panel 2) Nationalekonomi, Panel 3) Statsvetenskap, Panel 4) Sociologi, Panel 5) Socialantropologi samt Panel 6) Det ekonomisk-administrativa forskningsområdet.

6 Forskargruppen skulle uppfylla fyra kriterier för att få ingå i utvärderingen. Bland annat skulle de bedriva forskning på hög, internationell nivå, bestå av minst fem medlemmar varav tre personer måste vara anställda vid institutionen och minst två av dessa måste vara fast anställda. Gruppen måste också ha ett specifikt syfte och en organisation (Norges forskningsråd 2018c).

möjlighet att utvärderas. Ordföranden i de sex panelerna sammanställde arbetet till en huvudrapport om *samhällsvetenskaplig forskning* som *nationellt forskningsområde*. Utvärderingen omfattade alltså tre nivåer, den nationella respektive institutions- och forskargrupsnivån. Totalt utvärderades 42 institutioner, varav 26 fakulteter/institutioner vid universitet/högskola och 16 offentligt finansierade forskningsinstitut, och totalt 135 forskargrupper (Norges forskningsråd 2018a).

Uppdraget var tudelat: dels att beskriva/analysera kontexten och strukturella faktorer i relation till forskningskvalitet⁷, dels att redogöra för och utvärdera forskningsområdets kvalitet (profiler, styrkor och svagheter) utifrån ett antal punkter och kriterier.⁸ De senare omfattade vetenskaplig kvalitet och genomslag, samhällelig relevans/genomslag, hur forskningsaktiviteter är ledda och organiserade, samt samspelet mellan forskning och undervisning, både på institutions- och forskargrupsnivå. Slutsatserna skulle utmynna i rekommendationer för den samhällsvetenskapliga forskningens framtida utveckling (Norges forskningsråd 2018b). Institutionerna fick återkoppling på hur forskningsaktiviteter kan utvecklas, och forskningsrådet och regeringsnivån gavs rekommendationer som riktades mot forskningens strukturella förutsättningar.

Självvärderingarna var de primära källorna till den kvalitativa analysen. Dessa utvärderade dels den institutionella nivån, dels forskningsdisciplinen/forskningsområdet inom institutionen. Forskargrupperna förväntades

beskriva sin forskning, gruppens syfte, sammansättning och funktion samt de enskilda gruppmedlemmarnas vetenskapliga produktion. En bibliometrisk analys gjordes också av en extern konsultfirma (Norges forskningsråd 2018a, Norges forskningsråd 2018c). För att kunna utvärdera forskningens samhälleliga relevans och genomslag beskrev institutionerna och forskargrupperna *impact cases*, dvs. forskningsaktiviteter som haft verkligt genomslag (Norges forskningsråd 2018d).

Utvärderingen beskrivs av uppdragsgivaren som unik eftersom den tillämpade ”new and innovative features”, såsom utvärderingen av forskargrupper, samspelet mellan forskning och undervisning samt forskningens samhälleliga inslag⁹ (Norges forskningsråd 2018a).

ERFARENHETER FRÅN SAMEVAL

Panelexperterna i den statsvetenskapliga områdesgruppen utvärderade 22 institutioner samt 31 forskargrupper. Katarina Eckerberg berättar att varje institution/forskargrupp granskades av två experter från panelen på basis av självvärderingarna samt bibliometriska data. Självvärderingarna innehöll CV för alla de ingående forskarna i respektive grupp samt en lista över de 10 viktigaste publikationerna. För att bedöma samhällelig relevans/genomslag användes beskrivningarna av *impact cases*. I de fall där de två granskarna hade gjort olika bedömningar, diskuterades hur olika värden och indikatorer skulle vägas mot varandra tills man var överens. Under en intensiv vecka anordnades hearingar på Gardemoen,

7 1) Strategier för forskning på nationell nivå och på institutionsnivå, det institutionella landskapet (varierande förutsättningar beroende på typ av institution), forskningsinfrastruktur, rekrytering och mobilitet (Norges forskningsråd 2018b).

8 1) Om och hur tidigare utvärderingar använts av institutionerna i deras strategiska arbete; 2) omfattning av forskningsproduktionen samt vetenskaplig kvalitet; 3) tvärdisciplinär forskning; 4) forskningsbaserade samarbeten och deltagande i nationella och internationella nätverk; 5) resurser och finansiering; samt 6) forskningens samhälleliga relevans och genomslag (Norges forskningsråd 2018a).

9 Det begrepp som används i utvärderingen är ”impact”. I huvudkommitténs rapport definieras det på följande sätt: ”Impact as an effect on, change or benefit to: the activity, attitude, awareness, behaviour, capacity, opportunity, performance, policy, practice, process or understanding of an audience, beneficiary, community, constituency organisation or individuals in any geographic location, whether locally, regionally, nationally or internationally” (Norges forskningsråd 2018a, s. 12).

då ordföranden i varje panel träffade representanter för varje institution för samtal. Både generiska frågor och frågor riktade till enskilda miljöer ställdes utifrån de preliminära utvärderingstexterna. Syftet med samtalen var att kunna tränga djupare in i stoffet och gav dessutom experterna en möjlighet att "generalisera på tvärs över institutioner och discipliner" och en möjlighet att "testa olika saker som vi trodde oss ha sett men som vi inte var riktigt säkra på". Eckerberg berättar att några av de mest centrala rekommendationerna emanerade ur dessa samtal. Exempelvis framkom hur finansieringssystemets utformning påverkar forskningens inriktning och tidsperspektiv. I dagsläget är en stor del av utlysningarna riktade, vilket lämnar lite utrymme för fri forskning.

En av de initiala svårigheterna som panelen ställdes inför handlade om hur forskningsområde och miljö skulle definieras och hanteras i ett så pass diversifierat institutionellt landskap. Lärosätena är mer disciplinärt orienterade medan många av forskningsinstituten är tvärdisciplinära och organiserade kring specifika problem, även om det finns institut som har en samhällsvetenskaplig forskningsinriktning. Eckerberg berättar att panelen slogs av att det i Norge finns många miljöer, vilket många gånger också innebär många små miljöer, framförallt i norr, med ett fåtal forskare inom respektive disciplin. Det fanns också en oro för vad en disciplinär utvärdering skulle betyda för de många institut och mindre högskolor som arbetar tvärvetenskapligt. Här hade de personliga mötena under veckan på Gardemoen stor betydelse. "Det blev bra

samtal kring deras farhågor att bli disciplinärt utvärderade och en bra diskussion om tvärvetenskaplig forskning och dess roll. Det resulterade också i mogna formuleringar kring tvärvetenskaplig forskning som grundades i samtalen med miljöerna." Huvudkommitténs rapport lyfter också fram tvärvetenskap som en styrka för norsk samhällsvetenskaplig forskning. Något som också dämpade oron för en disciplinär utvärdering var, enligt Eckerberg, den del av uppdraget som handlade om impact. "De blev mycket mer positiva till vår utvärdering när vi kunde förklara att vi la stor tonvikt vid relevans för samhället och att forskningen ska vara till gagn för samhället. Det gav legitimitet till utvärderingen."

En av de saker som Eckerberg framhåller som central för utvärderingens framgång var att den gjordes på flera nivåer. Nyttan med att delta ökade eftersom varje institution och varje forskargrupp fick konkreta rekommendationer för hur de kunde utveckla sin forskning. Rekommendationer på samtliga nivåer gjorde att det fanns något att hämta för alla, från enskilda forskare och forskargrupper ända upp till regeringsnivå. Katarina berättar att hon fått mycket positiv respons på just rekommendationerna och att hon mött reaktioner av typen "Det är precis sånt som vi behöver. Bra att någon utifrån har sett det och säger det med hög röst". Uppdraget att formulera konkreta rekommendationer och ge återkoppling gjorde också uppdraget som utvärderare roligt och lärorikt.

En standardiserad, femgradig skala¹⁰ användes för att klassificera forskningsområden

10 5) Excellent: Original research at the international forefront. The unit has a very high productivity. The unit [the institution/the research group] undertakes excellent, original research, and publishes in outstanding international channels for scientific and scholarly publications. Its researchers present ongoing research regularly at recognised, international scientific conferences. 4) Very good: Research with a high degree of originality, and a scientific profile with a high degree of publications in high quality channels for scientific and scholarly publications. The unit has a high productivity. The researchers participate habitually at international scientific conferences. The research is decisively very relevant to the knowledge production in the field internationally. 3) Good: Research of a good international standard. The unit has an acceptable productivity and contributes to the development within its field. The researchers participate at scientific conferences. 2) Fair: Research of an acceptable, but moderate standard. The productivity at the unit is modest, and with few original contributions to the field internationally. 1) Weak: Research of insufficient quality and with a meagre scientific publication profile. The productivity is low (Norges forskningsråd 2018a).

med avseende på vetenskaplig produktion och vetenskaplig kvalitet. Grad av internationell samverkan var också en viktig kvalitetsindikator. Katarina berättar att siffrorna redovisas i huvudrapporten men att det var en medveten strategi att tona ned siffrorna i de disciplinära utvärderingarna. I panelen diskuterades hur skalstegen skulle tolkas och hur gränsdragningar skulle göras. Det kunde också vara en känslig fråga, t.ex. när grupper förväntade sig att bli topprankade men inte blev det. Expertgruppen valde att redovisa siffrorna i anslutning till den kvalitativa texten för varje institution respektive forskargrupp, i vilken bedömningen och siffran motiverades. Många gånger var det också svårt att göra en sammanvägd bedömning, då den vetenskapliga kvaliteten bland de utvärderade forskarna spretade. I expertgruppen fanns enligt Eckerberg en samsyn om att siffrorna tenderade att göra bedömningen statisk. Därför valde man istället att lägga stort fokus på att diskutera vilka stöd och ledningsfunktioner som krävs för att utveckla den vetenskapliga kvaliteten. "Hur ska de tänka om de vill förbättra, utveckla miljön vidare?" var frågor som panelen ägnade mycket tid åt att diskutera. "Det var en viktig principfråga", fortsätter Katarina: "Vi ville inte ha en tabell med alla institut rankade. Det ska vara svårt att göra den jämförelsen. ... Samtidigt förstod vi varför siffrorna måste vara där, att vi måste tillgodose kraven på någon slags jämförbarhet." I huvudkommitténs rekommendationer avråder expertgruppen forskningsrådet från att använda siffrorna som bedömningskriterium i relation till forskningsfinansiering (Norges forskningsråd 2018a). Ett viktigt underlag för att bedöma forskningens kvalitet var den lista med de tio viktigaste publikationerna som institutionerna/grupperna bifogat till självvärderingarna. De fick själva välja vad de ville presentera. Medan några miljöer ville visa på bredd ur olika perspektiv, ville andra lyfta fram spets, vilket sammantaget gjorde att

den eftersträvade likvärdigheten och jämförbarheten var svår att uppnå.

Något som expertgruppen samtalade mycket om var tolkning av impact. Underlaget bestod av fallbeskrivningar från institutionerna, som skulle visa att forskningen gett konkreta avtryck. Eckerberg berättar att man gjorde ett ambitiöst arbete kring detta i flera av panelerna. En klassificering upprättades och best cases identifierades. De bästa var sådana som visade att resultat inte bara kommunicerats (vilket var majoriteten), utan också fått observerbara och samhällseligt användbara konsekvenser. Eckerberg pekar på några exempel där de granskade kunde styrka att forskningen förändrat hur statistik samlas in och rapporteras eller lett till konkreta lag- eller policyändringar. Det fanns en del skepsis från några av experterna mot att utvärdera forskningens genomslag, men processen med att tolka och problematisera impact var viktig och värdefull, vilket också styrktes i hearingen med forskningsmiljöerna. Samhällelig relevans och impact är sådant som rutinmässigt eftersträvas men som sällan problematiseras.

Utvärderingen av samspelet mellan forskning och undervisning (enbart för universitet/högskolor) var, liksom utvärderingen av impact, något som uppdragsgivarna lyfte fram som innovativt och nytänkande. Eckerberg konstaterar att syftet var gott men att expertgruppen för statsvetenskap inte tyckte att man hade tillräckligt bra material för att dra några långtgående slutsatser om just detta. En separat utbildningspanel bildades dock som gjorde en pilotrapport på basis av utvärderingarna i statsvetenskap, nationalekonomi och sociologi.¹¹

I UTVÄRDERINGENS KÖLVATTEN

Vad har då hänt sedan utvärderingen presenterades? Eckerbergs intryck är att lärosätena och instituten "har tagit till sig och använt

11 Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga, NOKUT. https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/joint_evaluations_of_research_and_education_2018.pdf

sig av det vi har skrivit. Jag har hört flera som sagt att de har haft stor nytta av det”. Eckerberg konstaterar att det är ”svårt att veta vad [Kunnskaps-]departementet tar till sig och inte, men att de åtminstone var där och lyssnade på den muntliga föredragningen” men ”det är svårt att säga emot när det är så många internationella experter” eftersom det ger legitimitet till utvärderingen och dess slutsatser. Eckerberg lyfter fram ett konkret resultat. Utvärderingen visade att de många, små miljöerna hade svårt att upprätthålla kvaliteten i forskarutbildningen, vilket har lett till system för finansiering av nationella forskarutbildningsskolor. Ett annat exempel på något som synliggjordes i processen, var vikten av samverkan mellan miljöer för att säkerställa forskningens kvalitet. Utvärderingen blev också ett viktigt kunskapsunderlag för de många pågående sammanslagningarna av högskolor och forskningsinstitut. Arbetet med utvärderingen bidrog också till att diskutera och lyfta nyttan av såväl disciplinär som interdisciplinär forskning. En utvärdering av den här typen kan också bidra till att få syn på strukturella frågor över hela det institutionella landskapet. ”Om det till exempel visar sig att det är svårt att upprätthålla världsledande forskning någonstans, om det blir svårt även för de miljöer som vid någon tidpunkt varit världsledande, då är det kanske något i finansieringssystemet”.

Katarina konstaterar att det är ett stort uppdrag för experter som tar på sig den här typen av uppdrag, och att institutionernas, forskningsområdenas och forskargruppernas arbete med självvärderingarna var ”extremt omfattande”. Således: ”Det gäller att man har tänkt igenom vad man vill ha ut av det. Vad är relevant och intressant? Och vad är utvärderingsbart? Det får inte vara en utvärdering för utvärderingens skull. Syftet måste vara tydligt för alla.”

Utvärderingens omfattning, dess breda uppdrag och de många nivåerna gör arbetet komplext. Samtidigt är komplexiteten och nivåerna i utvärderingen också dess styrka

eftersom det ger legitimitet. Fokus i den här texten har varit på utvärderingsprocessen. Rekommendationerna som panelexperterna lämnade till institutioner och forskargrupper (som många gånger visar på imponerande detaljkunskaper), liksom till forskningsrådet och regeringen, är onekligen intressant läsning. Nu återstår att se vad som blir utfallet av utvärderingen. Om och hur kommer resultaten och rekommendationerna att användas av olika aktörer? Tiden får utvisa, som det brukar heta. Kanske får vi anledning att återkomma till frågan.

SKRIFTLIGA KÄLLOR

Norges forskningsråd och Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga, 2018. *Joint evaluations of research and education: A pilot study of the interplay between research and education in political science, sociology and economics in Norway*. Digital resurs tillgänglig via www.nokut.no.

Norges forskningsråd, 2018a. *Evaluation of the Social Sciences in Norway, Principal report (SAMEVAL 2018)*. Digital resurs tillgänglig via www.forskingsradet.no.

Norges forskningsråd, 2018b. *SAMEVAL mandate*. Digital resurs tillgänglig via www.forskingsradet.no.

Norges forskningsråd, 2018c. *Evaluation of the Social Sciences in Norway. Report from Panel 3 – Political Science*. Digital resurs tillgänglig via www.forskingsradet.no.

Norges forskningsråd, 2018d. *Evaluation of the Social Sciences in Norway. Impact Cases (SAMEVAL 2018)*. Digital resurs tillgänglig via www.forskingsradet.no.

Norges forskningsråd, 2018e. *Statistical analysis of publications and research personnell (SAMEVAL, DAMVAD Analytics)*. Digital resurs tillgänglig via www.forskingsradet.no

Katarina Roos är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.
E-post: katarina.roos@umu.se